

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้ทราบภูมิหลัง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยขอนำเสนอเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ความหมายและทัศนะเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี
2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาลักษณะความเป็นพลเมืองดี
3. การวิเคราะห์เนื้อหา
4. ความสำคัญของหนังสือเรียน
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายและทัศนะเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี

พลเมืองดี เป็นคุณลักษณะที่ทุกสังคมต้องการจะให้เกิดขึ้น ได้มีผู้ให้ความหมายและทัศนะเกี่ยวกับลักษณะความเป็นพลเมืองดีไว้มากมาย ทั้งที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันดังนี้

คนดี ในภาษาบาลีเรียกว่า สัตบุรุษ แปลว่า คนดี หรือคนสงบ คนไม่วุ่นวาย ไม่ยุ่ง ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ใคร ๆ (พุทธทาสภิกขุ และปัญญานันทภิกขุ, ม.ป.ป.)

กูรอลนิก (Guralnik, 1976) ได้ให้ความหมายคำว่า พลเมืองดีไว้ใน Webster's New World Dictionary of the American Language ว่าจะต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติดังนี้

1. มีสถานภาพความเป็นพลเมือง
2. ต้องเสียภาษีบำรุงรัฐ
3. รู้จักสิทธิ และสิทธิพิเศษตามสถานภาพของตน และ
4. ต้องเป็นผู้มีความประพฤติดีประพฤติชอบ

กรมการศาสนา (2535) ได้กล่าวถึงคุณภาพ และจริยธรรมที่ควรแก่การปลูกฝังให้แก่ประชาชนไทย อันจะช่วยทำให้สามารถบำเพ็ญตนเป็นพลเมืองดีของชาติได้สมบูรณ์พร้อม ซึ่งสอดคล้องกับ กิตติพจน์ วงศ์สุนทร (2527) ดังนี้

1. มีความนิยมการปกครองระบอบประชาธิปไตย รักและเทอดทูนชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
2. มีระเบียบวินัย
3. รับผิดชอบต่อหน้าที่
4. ซื่อสัตย์สุจริต
5. เสียสละเพื่อส่วนร่วม
6. มีความสามัคคี
7. มีความกล้าหาญ
8. ไม่โลภ ไม่ขโมย และไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตของผู้อื่น
9. ละอายและเกรงกลัวในการกระทำชั่ว
10. มีความเชื่อมั่นในตนเอง
11. มีเหตุผลในการกระทำ

กรมการศาสนา (2522) ได้กำหนดลักษณะของคนไทยไว้ 10 ประการ ได้แก่

1. มีระเบียบวินัย
2. มีความซื่อสัตย์สุจริตและยุติธรรม
3. ขยัน ประหยัด และยึดมั่นในสัมมาชีพ
4. สำนึกในหน้าที่และมีความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ
5. รู้จักคิดริเริ่มสร้างสรรค์
6. มีเหตุผล
7. มีพลานามัยที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย และทางใจ
8. มีความกระตือรือร้นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย รักและเทอดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
9. รู้จักพึ่งตนเองและมีอุทิศ

10. มีความภาคภูมิใจ ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติและทรัพยากรของชาติ มีความ
เสียสละ เมตตาอารี กตัญญูทศเวที กล้าหาญ สามัคคี

กระทรวงศึกษาธิการ (2535) ได้มีการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้สามารถมีส่วนในการ
ปลูกฝังคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี ดังจะเห็นได้จากหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช
2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มีความคาดหวังให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และ
ทำงานอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พร้อมที่จะทำประโยชน์กับสังคม
ตามบทบาทหน้าที่ของตน ในการนี้จะต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนเกิดลักษณะในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. การพัฒนาคน ได้แก่ มีความรู้พื้นฐาน มีสุขภาพกายใจสมบูรณ์ แก้ปัญหาเป็น เสียสละ
และมุ่งพัฒนา
2. การพัฒนาอาชีพ ได้แก่ การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รักการทำงาน มีเจตคติที่ดีต่อ
อาชีพสุจริต เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพและจัดการได้
3. การพัฒนาสังคม ได้แก่ การปฏิบัติหน้าที่ของตนต่อบ้าน ชุมชน ประเทศ และโลก
รายละเอียดของเป้าหมายและคุณลักษณะของผู้เรียนปรากฏในตารางต่อไป

แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร : การศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตที่ท่าประโยชน์ต่อสังคม

คุณลักษณะของผู้เรียน	เป้าหมายการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พัฒนาคนและรู้ทันการเปลี่ยนแปลง	คุณลักษณะของพลเมืองดี
<p>พัฒนาคน</p> <p>1. มีความรู้พื้นฐาน</p> <p>2. มีสุขภาพกายใจสมบูรณ์</p> <p>3. แก้ปัญหาเป็น</p> <p>4. เสียสละ</p> <p>5. มุ่งพัฒนา</p>	<p>มีความรู้และทักษะในวิชาสามัญเฉพาะด้านและรอบรู้ทันความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี</p> <p>ส่งเสริมการบริการอนามัยชุมชนและเสริมสร้างสุขภาพ</p> <p>วางแผนปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาของสังคมได้</p> <p>ช่วยเหลือทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน</p> <p>ใช้แนวทางและวิธีการใหม่ ๆ ในการปฏิบัติงานอยู่เสมอ</p>	<p>เป็นสมาชิกที่ดีของมนุษยชาติ</p>
<p>พัฒนาอาชีพ</p>	<p>ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รักการทำงาน มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพและจัดการได้</p>	<p>เป็นสมาชิกที่ดีของวงการอาชีพ</p>
<p>พัฒนาสังคม</p> <p>ปฏิบัติหน้าที่ของตนต่อบ้าน ชุมชน ประเทศและโลก</p>	<p>เข้าใจสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในประเทศและโลก มุ่งมั่นในการพัฒนาประเทศ และเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาสังคมตามบทบาทหน้าที่ของตน ตลอดจนอนุรักษ์และเสริมสร้างสิ่งแวดล้อม ศิลปะ วัฒนธรรมของประเทศ</p>	<p>เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม</p>

นอกจากนี้ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้กำหนดจุดหมายของหลักสูตรให้มีส่วนส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี ดังนี้

การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิต และให้สามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนได้พัฒนาเชาวน์ปัญญา มีความรู้ และทักษะเฉพาะด้านตามศักยภาพ เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ ร่วมพัฒนาสังคมด้วยแนวทางและวิธีการใหม่ ๆ และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ จะต้องมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีความรู้และทักษะในวิชาสามัญเฉพาะด้าน
2. มีความรู้เกี่ยวกับวิทยาการและเทคโนโลยีต่างๆ
3. สามารถเป็นผู้นำ และผู้ให้บริการชุมชนเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม
4. สามารถวางแผนแก้ปัญหาในชุมชนของตน
5. มีความภูมิใจในความเป็นไทย เสียสละเพื่อส่วนรวม ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นอย่างเท่าเทียมกัน
6. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และสามารถนำแนวทางหรือวิธีการใหม่ ๆ ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนของตน
7. มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ และเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ
8. มีนิสัยรักการทำงาน เต็มใจในการทำงานร่วมกับผู้อื่น และมีทักษะในการจัดการ
9. เข้าใจสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในประเทศและในโลก มุ่งมั่นในการพัฒนาประเทศตามบทบาทและหน้าที่ของตน ตลอดจนอนุรักษ์ และเสริมสร้างทรัพยากร ศาสนา ศิลปะวัฒนธรรมของประเทศ

คณะกรรมการแห่งชาติเพื่อการวิจัยและพัฒนากระบวนการไทย ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติและกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม (2537) จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การวิจัยและพัฒนากระบวนการไทย ได้กล่าวถึงความหมายของคนดีไว้ว่า คือ คนที่ไม่เบียดเบียนตนเองและไม่เบียดเบียนผู้อื่น

คณะกรรมการการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม (คณะกรรมการพัฒนาการศึกษา อบรมและเลี้ยงดูเด็ก, 2535) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่จะต้องพัฒนาเด็กให้มีพฤติกรรมที่นำไปสู่การเป็นคนดีและคนเก่ง และไม่เป็นปัญหาแก่สังคม โดยแบ่งเป็นช่วงอายุ ดังนี้

เด็กอายุ 0-5 ขวบ ควรได้รับการพัฒนาให้มีพฤติกรรมที่นำไปสู่การเป็นคนดีคนเก่ง เมื่อโตขึ้น ได้แก่

1. รักษาความสะอาดของตนเองได้ เช่น อาบน้ำ แปรงฟัน ฯลฯ
2. มีระเบียบวินัย เช่น จัดของใช้ส่วนตัวให้เป็นระเบียบ
3. พึ่งตนเอง ได้แก่ การรับผิดชอบในกิจวัตรประจำวัน เช่น การรับประทานอาหาร การขับถ่าย แต่งตัวเองได้
4. มีความพยายามกระทำ ได้แก่ ทำกิจกรรมหรืองานง่าย ๆ ได้ด้วยตนเอง

เด็กอายุ 5-10 ขวบ ควรได้รับการพัฒนาให้มีพฤติกรรมที่นำไปสู่การเป็นคนดีและคนเก่ง และไม่เป็นปัญหาแก่สังคมเมื่อโตขึ้น ได้แก่

1. รักษาความสะอาดของตนเอง ของใช้ส่วนตัว และทำความสะอาดที่อยู่อาศัยได้พอสมควร
2. ความมีระเบียบวินัยและตรงต่อเวลา รู้จักรักษาของของตนเองและผู้อื่น
3. สามารถทำงานบ้าน เช่น จัดเก็บที่นอน เสื้อผ้า อาหาร ช่วยดูแลน้อง เป็นต้น และมีความรู้สึกรักงาน และภูมิใจในความสำเร็จของงานที่ตนเองกระทำ
4. ปฏิบัติภารกิจด้วยความเอาใจใส่และรับผิดชอบต่ออย่างสม่ำเสมอ และสามารถที่จะกระทำการใด ๆ ให้สำเร็จได้ด้วยตนเอง
5. รู้กฎระเบียบของครอบครัว โรงเรียน กฎจราจรและปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง
6. รับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ชชาติ โดยร่วมกิจกรรมและรับผิดชอบต่อหน้าที่ทั้งในครอบครัวและโรงเรียน มีส่วนร่วมสร้างสรรค์ และพัฒนาในกิจกรรมเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ไม้ทิ้งขยะลงในแม่น้ำ ลำคลอง ฯลฯ

เด็กอายุ 10-12 ขวบ ควรได้รับการพัฒนาให้มีพฤติกรรมที่นำไปสู่การเป็นคนดีและคนเก่ง ไม่เป็นปัญหาแก่สังคม ได้แก่

1. รักษาความสะอาดของตนเอง ของใช้ส่วนตัว และทำความสะอาดที่อยู่อาศัยได้ขั้น
2. ความมีระเบียบวินัย ได้แก่ การตรงต่อเวลา และสามารถใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ รู้จักรักษาของของตนเองและผู้อื่น
3. รู้จักเลือกรับสื่อมวลชนที่มีประโยชน์ ใ้รู้เพื่อพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมของตน
4. สามารถทำงานบ้าน เช่น จัดเก็บที่นอน เสื้อผ้า เตรียมอาหาร ช่วยดูแลเลี้ยงน้อง ซ่อมแซมซักเสื้อผ้าได้ และมีความรู้สึกรักงาน ตั้งใจทำงานเพื่อประสิทธิผลของงาน
5. รู้กฎระเบียบของสังคม และปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง
6. มีโอกาสและสามารถแสดงความคิดเห็นของตนเอง อีกทั้งรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
7. มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม
8. รับผิดชอบตนเอง ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ชาติ โดยร่วมกิจกรรมและรับผิดชอบต่อหน้าที่ ทั้งในครอบครัว และโรงเรียน มีส่วนร่วมสร้างสรรค์และพัฒนาในกิจกรรมเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ (2529) กล่าวถึงคนดีที่แท้จริงนั้นจะต้องมีความดีพร้อมทั้ง 3 ทวาร คือ ทางกาย ทางวาจา และทางจิตใจ และต้องดีตลอดเวลา โดยคนดีที่แท้จริงนั้น มักจะเป็นคนที่ไม่โลภในชื่อเสียงและในทรัพย์สมบัติ ไม่โกรธหรือแสดงกิริยาอาการไม่พอใจใครต่าง ๆ เป็นคนมีเมตตาธรรม มีความเสียสละ มีสติไม่หวั่นไหวไปกับโลกธรรม

นพพร พานิชสุข (2531: 40-44) ได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาคุณสมบัติของพลเมืองไทยที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศไว้ดังนี้

1. รู้จักสิทธิ หน้าที่ ตลอดจนความรับผิดชอบต่อแต่ละคนอย่างจริงจังด้วยจิตสำนึกอย่างถูกต้องเหมาะสม
2. มีความขยัน ความอดทน การประหยัด และการรักความก้าวหน้า
3. รู้จักฟังตนเอง
4. สำนึกในศักดิ์ศรีความเป็นคน ลดละความเห็นแก่ตัวให้น้อยลง
5. พัฒนาจิตใจให้สะอาดขึ้น และฝึกฝนให้ร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์

บุญเพ สุทธิสีโล (2536) ได้รวบรวมโอวาทของพุทธทาสที่ได้แสดงไว้แก่เยาวชน โดยกล่าวถึงหน้าที่ของพลเมืองดี ไว้ดังนี้

1. มีความรักชาติ เคารพศาสนา เทิดทูนพระมหากษัตริย์
2. ศรัทธาการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
3. เคารพกฎหมายบ้านเมือง
4. เสียภาษีบำรุงรัฐ
5. ช่วยสร้าง ป้องกันรักษาสาธารณสมบัติของชาติ
6. พัฒนาตนเองให้สมบูรณ์และก้าวหน้าอยู่เสมอ
7. มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่การงาน
8. มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน
9. ชยันหมั่นเพียร ประกอบอาชีพสุจริต
10. ประพฤติดีมีวินัย
11. รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
12. มีวิจารณ์ญาณทำการโดยใช้ปัญญา ใฝ่ครวญเสียก่อนลงมือกระทำ
13. เสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว เมื่อชาติมีภัยก็สามารถเสียสละชีวิตเพื่อประเทศชาติได้
14. ไม่ตกเป็นทาสยาเสพติด และอบายมุขทุกชนิด

ปรีชา ตงมณี (2531: 41-42) กล่าวถึงหน้าที่ของพลเมืองดีที่สามารถช่วยพัฒนาสังคมไทยนั้น ได้มาจากการสร้างสมด้วยการศึกษาอบรม ฝึกทักษะ ปฏิบัติมาากมายและต่อเนื่องตลอดชีวิต จนชนในชาติเกิดความรักฝังใจ เกิดความสำนึกรับผิดชอบจนเป็นอัตโนมัติ รู้ได้ในวิญญานของตนว่าสิ่งนั้นสิ่งนี้เป็นหน้าที่ของพลเมืองดี เต็มใจเสียสละทั้งกำลังกาย กำลังความคิด และกำลังทรัพย์ให้ในการพัฒนาสังคมเป็นสมัยใหม่ ดังนั้น หน้าที่พลเมืองดีที่จะต้องสร้างขึ้น ได้แก่

1. หน้าที่พลเมืองดีต่อตนเอง จะมีได้โดยการสร้างด้วยตนเอง และมีผู้สร้างให้ หน้าที่สำคัญต่อตนเอง คือ หลักคุณธรรม และหลักวัฒนธรรม คุณธรรมที่พลเมืองดี ควรยึดถือปฏิบัติเป็นเอกลักษณ์ประจำตัว คือ การบำเพ็ญทาน การรักษาศีล-สังวร วาจา การบริจาคเพื่อลดความโลภ การมีความซื่อตรงมั่นในสุจริต การมีอัธยาศัยอ่อนโยน ไม่ถือตัว การสร้างบุญกุศล เพื่อลดอกุศลมูล การไม่โกรธในเหตุที่ไม่ควรโกรธ การไม่เบียดเบียนในสิ่งที่ไม่ควรเบียดเบียน การมั่นในขันติ

อดทนในสิ่งที่ควรอดทน การรักษาความยุติธรรม หลักวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย คือ มีความรักและพึงพอใจในความเป็นประชาธิปไตย มีความชื่นชมและเห็นความสำคัญในความเสมอภาคและเสรีภาพ ตระหนักรักษาสีทิวทัศน์หน้าของบุคคล ไม่ชอบล่วงล้ำสิทธิหน้าที่ผู้อื่นทั้งต่อหน้าและลับหลัง มองเห็นความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ดีงาม และนิยมใช้เหตุผลมาเป็นรากฐานในการแก้ความขัดแย้ง มีจิตใจมั่นคงในหลักการประสานประโยชน์ จะต้องคำนึงถึงการอยู่รอดร่วมกัน

2. หน้าที่พลเมืองดีต่อครอบครัว โดยนำเอาหน้าที่พลเมืองดีต่อตนเองมาใช้เพื่อพัฒนาครอบครัวให้เป็นสมัยใหม่

3. หน้าที่พลเมืองดีต่อชุมชนหรือสังคม เมื่อบุคคลรู้จักหน้าที่พลเมืองดีต่อตนเองและครอบครัวแล้ว เป็นการง่ายที่จะได้บุคคลที่จะมาทำหน้าที่เป็นพลเมืองดีต่อชุมชน หน้าที่ต่อชุมชนนั้นทุกคนจะต้องสามัคคี ร่วมใจกันบำรุงรักษาทรัพยากรของชุมชน ช่วยกันควบคุมป้องกันโดยการให้ความรู้ความเข้าใจแก่บุคคลในชุมชนไม่ให้เป็นบุคคลฟุ่มเฟือย

4. หน้าที่พลเมืองดีต่อชาติ ต้องรักและหวงแหนชาติ เสียสละเพื่อบำรุงสร้างชาติ เคารพกฎหมายที่รัฐบาลประกาศให้แก่ทุกคน

พยอม ธรรมบุตร (2535: 46-48) กล่าวถึงคุณสมบัติของคนที่ต้องการในอนาคตไว้ว่า จะมีลักษณะดังนี้ คือ

1. คนคิดเก่ง คือ คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ และเป็นระบบ
2. คนวางแผนเก่ง คือ ต้องรู้จักแสวงหาทางเลือกหลากหลาย และเป็นทางเลือกที่จะยังประโยชน์สุขแก่คนหมู่มากในสังคมและมนุษยชาติ
3. คนปรับตัวเก่ง คือ คนที่สามารถปรับตัวได้ทันต่อความเปลี่ยนแปลง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีไว้ดังนี้ (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อ่างอิงใน ไกรยุทธ ชีตยาศนันท์, 2531)

1. มีฉันทะและวิริยะ หมายถึง ความพอใจและขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติภาระงาน
2. มีความพยายาม เข้มแข็ง อดทน และเป็นคนกล้าเผชิญสิ่งแวดล้อมข้างนอก และกล้าเผชิญตนเอง
3. อดกลั้นและเข้มแข็ง

4. มีความสุจริต
5. มีความกตัญญู
6. มีความตั้งใจจริง และจริงใจ
7. มีวินัย
8. นิยมความถูกต้องยุติธรรม
9. มีความเมตตาและความเสียสละ
10. มีความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน

พระเทพเวที (2531) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมที่พลเมืองดี ควรประพฤติปฏิบัติ ไว้ดังนี้

1. ไม่คบขี้สู้หามัวหมกมุ่นในทางเพศ
2. ไม่ใจแคบเสงี่ยมเลิศจรผู้เดียว
3. ไม่พรวาเวลา ถกถ้อยที่เลื่อนลอยไร้สาระ
4. ประพฤติดีมีวินัย
5. ตั้งอยู่ในศีล 5
6. ปฏิบัติหน้าที่สม่ำเสมอโดยสมบูรณ์
7. ไม่ประมาท
8. กระตือรือร้นทุกเวลา
9. มีวิจารณ์ญาณทำการโดยใช้ปัญญา
10. สุขภาพ
11. ยินดีรับฟังผู้อื่น
12. เสงี่ยมงาม รักความประณีต สะอาดเรียบร้อย
13. พุดจ่าน่าฟังตั้งใจ กาย ก็อ่อนโยน ไม่หยาบคาย
14. มีน้ำใจเอื้อสงเคราะห์ต่อมิตรสหาย
15. เพื่อแบ่งปันช่วยเหลือคนทั่วไป
16. รู้จักจัดการงานให้เรียบร้อยและได้ผลดี
17. บำรุงพระสงฆ์ทรงความรู้ ผู้ทรงศีล ทรงธรรม ใคร่ธรรม

18. รักความสุจริต
19. อ่านมาก ฟังมาก
20. รู้วิชาของตนจนเชี่ยวชาญ
21. ชอบสอบถามคั่นคว้าหาความรู้ยิ่งขึ้นไป

พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ, ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงคนดีไว้ใน หน้าที่ของคน
ว่า คนดี คือ คนที่มีวิชาความรู้ดี และความประพฤติดี โดยมีแนวทางการประพฤติ ปฏิบัติดังนี้

1. มีความรู้ดี
2. มีมารยาทงาม
3. มีความซื่อสัตย์สุจริต
4. มีน้ำใจดี น้ำใจงาม
5. พุดจาไพเราะสุภาพ นุ่มนวล ไม่หยาบค้ายและไม่แข็งกระด้าง พุดแต่เพียงพอดี
ไม่พุดเพื่อเจ้อ พุดแต่คำจริง พุดแต่คำที่สมานให้เกิดความสามัคคี ไม่พุดยุยงให้เขาแตกร้างกัน
6. เป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้าน
7. เป็นผู้ประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย
8. รู้จักรักษาเกียรติยศตนเอง และช่วยรักษาเกียรติยศของญาติและมิตรสหาย สถานที่
ทำงานของตนและของเพื่อนร่วมงาน
9. เป็นผู้รักความสงบ
10. เป็นผู้สามารถสร้างตนเองให้เป็นหลักฐาน
11. รู้จักปกครองตนเอง

พระพุทธชวรญาณ (2528) ได้ให้คุณค่าและความสำคัญแก่คนดีมากโดยถือว่าเป็นสมบัติ
ที่มีค่าสูงสุดของสังคม เพราะคนดีเป็นผู้สร้างสังคม และเป็นผู้บำรุงรักษาสังคม สังคมที่ขาดคนดีจะ
ดำรงอยู่ไม่ได้ สำหรับการสร้างความเป็นคนดีและรักษาความเป็นคนดีนั้น พระพุทธชวรญาณได้อบรม
สั่งสอน โดยใช้ "สาธุนรธรรม" คือ ธรรมของคนดี ซึ่งเป็นโครงสร้างในการทำดี เป็นตัวตั้งใน
การสั่งสอน ซึ่งประกอบด้วย ความกตัญญูกตเวที การส่งเสริมผู้ที่ตั้งใจบำเพ็ญเพื่อสังคม การปกป้อง
มิตร และการไม่อยู่ในอำนาจของคนชั่ว พร้อมกับยกพุทธศาสนสุภาษิต แสดงถึงธรรมที่เทวดาขอม

รับว่าเป็นทางแห่งความดี 7 ประการ คือ

1. การเลี้ยงดูบิดามารดา
2. อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูล
3. มีวาจาอ่อนหวาน
4. มีวาจาเป็นเครื่องประสานความสามัคคี
5. มีวาจาสัตย์
6. ครอบงำความโกรธได้
7. ปราศจากความตระหนี่

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาชิราช, 2528) ในฐานะนายกรัฐมนตรี ได้ปราศรัยกับประชาชนทางโทรทัศน์เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2527 เกี่ยวกับนโยบายส่งเสริมวัฒนธรรม ความสะอาด และวินัยแก่ประชาชน มีใจความตอนหนึ่งว่า

...ในการพัฒนาใดๆ พี่น้องทั้งหลายคงเห็นพ้องต้องกันว่า เราจะมุ่งพัฒนาแต่ทางวัตถุอย่างเดียวนั้นหาเพียงพอไม่ เราจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพหรือคุณสมบัติของคนในชาติด้วย ผมจึงใคร่ขอร้องและขอความร่วมมือจากพี่น้องทุกหมู่เหล่า โปรดสมัครใจกันเสริมสร้าง ปลูกฝัง และปฏิบัติตามหลักแห่งคุณธรรมพื้นฐาน 5 ประการ คือ

1. การพึ่งตนเอง ชยันหมั่นเพียร และมีความรับผิดชอบ
2. การประหยัดและหมั่นออม
3. การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย
4. การปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนา
5. ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

คุณธรรม 5 ประการนี้ คือ แนวทางปฏิบัติที่จะทำให้คนไทยมีคุณภาพแห่งชีวิตดีขึ้นทุกคน...

มัทนา สังฆะภรณ์ และวราพรหม น้อยสุวรรณ (2535) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของ คนไทยที่พึงประสงค์ในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (2537) ที่ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของ คนไทยสมัยใหม่ คุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ในอนาคต ควรประกอบด้วยคุณลักษณะ 4 ประการ ที่สมดุลและกลมกลืนกัน คือ

คุณลักษณะด้านปัญญา ได้แก่ เป็นผู้รู้จักเหตุและผล มีวิจรรณญาณในการแยกแยะความ ผิดชอบชั่วดี คุณและโทษ รู้จักสิ่งที่ควรกระทำและไม่ควรกระทำบนพื้นฐานของความจริง รู้จักแก้ ปัญหาได้อย่างชาญฉลาดปราศจากอคติ และสามารถรู้เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เกิดขึ้น อย่างรวดเร็วและหลากหลาย รู้คุณค่าของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของสังคมไทย รู้จักการเลือกรับ วิชาการและวัฒนธรรมจากภายนอกท่ามกลางความสับสนวุ่นวาย และสภาพการแข่งขันในสังคม เศรษฐกิจยุคใหม่

คุณลักษณะด้านจิตใจ ได้แก่ มีความละเอียดต่อการกระทำผิด ประพฤติปฏิบัติในระบอบ ของความถูกต้องดีงาม รู้จักความพอ มีสมาธิ และมีความอดทนหนักแน่น

คุณลักษณะด้านสังคม ได้แก่ ช่วยเหลือเกื้อกูลประโยชน์แก่กันและกันโดยไม่เห็นแก่ตัว ตระหนักและปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบที่มีต่อผู้อื่น ต่อสังคม และต่อมวลมนุษยชาติ แก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่นตามระบอบประชาธิปไตย รู้จักใช้ อนุรักษ์ และเสริมสร้างทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีจิตสำนึกมุ่งมั่นที่จะพัฒนาและมีความพร้อมที่จะ ร่วมมือกันสร้างสรรค์สังคมให้มีสันติสุข

คุณลักษณะด้านร่างกาย ได้แก่ รู้จักดูแลสุขภาพอนามัยทั้งของตนเอง และของ สมาชิกในครอบครัวได้อย่างเหมาะสม มีความสามารถและทักษะในการประกอบภาระงานและอาชีพ ที่สอดคล้องกับสมรรถภาพและศักยภาพของบุคคล

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2527) ได้กล่าวถึงลักษณะของคนดีว่าต้องเป็นผู้ที่มีคุณความดี มี ความงาม ดังนี้

1. มีความเที่ยงธรรม
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. หมั่นคิดค้นหาความรู้เพิ่มเติม
4. มีใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

5. รู้จักตนเอง
6. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
7. รอบคอบ
8. ไตร่ตรองเหตุผล
9. รับผิดชอบ
10. เห็นการณ์ไกล
11. มีศีลธรรม
12. ตรงต่อเวลา
13. ซื่อตรง
14. บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น
15. อ่อนน้อม
16. มีเมตตากรุณา
17. กตัญญูทดแทน

นอกจากนี้แล้ว สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ยังได้กล่าวถึงการที่ประเทศญี่ปุ่นสามารถทำการพัฒนาประเทศได้อย่างรวดเร็วนั้นจะต้องอาศัยปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในที่ว่านี้ก็คือ ลักษณะของคนในสังคม และการทำงานของคนญี่ปุ่น หรือที่เรียกว่า Japanese spirit 10 ประการ ได้แก่

1. การทำงานเป็นกลุ่ม
2. ความขยัน เอาจริงเอาจัง ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากและความประหัต
3. บทบาทของสตรี
4. ความมีระเบียบวินัย ความพร้อมเพรียง และความซื่อสัตย์
5. ความรักความสวยงาม ความสะอาดและสุขภาพ
6. คติปฏิบัติงานและความละเอียดแม่นยำ
7. ความจำเป็น
8. ซาตินิยม
9. ความไม่เข้มแข็งของระบบจักรพรรดิ และความเข้มแข็งของชนชั้นชาวมุไร

10. ความนิยมการศึกษาและวิทยาศาสตร์

สมพงษ์ เกษมสิน และจรรยา สุภาพ (2520) ได้ให้ความหมายของพลเมืองดีไว้ว่า หมายถึง การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีที่มีคุณภาพในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย เช่น การแสวงหาความรู้ ปฏิบัติตามนโยบายของชาติ ไม่ละเมิดกฎหมาย มีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงประเทศโดยการเสียสละ เข้าร่วมในกิจการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมต่างๆ เท่าที่เวลาจะอำนวยให้

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2537) ได้ออกข้อบังคับว่าด้วยจรรยาบรรณสำหรับข้าราชการที่พึงปฏิบัติ ดังนี้

จรรยาบรรณต่อตนเอง

1. พึงเป็นผู้มีศีลธรรมอันดี ประพฤติตนให้เหมาะสมกับการเป็นข้าราชการ
2. ปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความซื่อสัตย์และไม่แสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ
3. มีทัศนคติที่ดี และพัฒนาตนเองให้มีคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งเพิ่มพูน ความรู้ ความสามารถ และทักษะในการทำงาน เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ราชการมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลยิ่งขึ้น

จรรยาบรรณต่อหน่วยงาน

4. พึงปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความสุจริต เสมอภาค และปราศจากอคติ
5. พึงปฏิบัติหน้าที่ราชการอย่างเต็มกำลังความสามารถ รอบคอบ รวดเร็ว ซื่อสัตย์สุจริต ถูกต้อง สมเหตุสมผล โดยคำนึงถึงประโยชน์ของทางราชการและประชาชนเป็นสำคัญ
6. พึงปฏิบัติตนเป็นผู้ตรงต่อเวลา และใช้เวลาราชการให้เป็นประโยชน์ต่อทางราชการอย่างเต็มที่
7. พึงดูแลรักษาและใช้ทรัพย์สินของทางราชการอย่างประหยัดคุ้มค่า โดยระมัดระวังมิให้เสียหายหรือสิ้นเปลือง เสียงวิญญูชนจะพึงปฏิบัติต่อทรัพย์สินของตนเอง

จรรยาบรรณต่อผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน

8. พึงมีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน การให้ความร่วมมือช่วยเหลือกลุ่มงานของตนทั้งในด้านการให้ความคิดเห็น การช่วยทำงานและการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

9. ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้บังคับบัญชา ตลอดจนปกครองผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาด้วยหลักการและเหตุผลที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม
10. ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในทางที่ชอบ สนับสนุนให้เกิดความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจในบรรดาผู้ร่วมงานในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนรวม
11. ปฏิบัติต่อผู้ร่วมงานตลอดจนผู้เกี่ยวข้องด้วยความสุภาพ มีน้ำใจ และมนุษยสัมพันธ์อันดี
12. พึงละเว้นจากการนำผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตน
จรรยาบรรณต่อประชาชนและสังคม
13. พึงให้บริการประชาชนอย่างเต็มกำลังความสามารถด้วยความเป็นธรรม เอื้อเฟื้อมีน้ำใจ และใช้กริยาวาจาที่สุภาพอ่อนโยน
14. พึงปฏิบัติตนให้เป็นที่เชื่อถือทั่วไป
15. พึงละเว้นการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด ซึ่งมีมูลค่าเกินปกติวิสัยที่วิญญูชนจะให้กับโดยเสน่หาจากผู้มาติดต่อราชการ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2526) ได้จัดทำคู่มือปลูกฝังค่านิยมกลุ่มนักวิชาการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับนักเรียน นักศึกษา ซึ่งได้ค่านิยมที่พึงประสงค์ที่ควรปลูกฝังให้แก่นักเรียน นักศึกษา ดังนี้

1. การประหยัด
2. ความขยันหมั่นเพียร
3. ความมีสติและปัญญา
4. การพึ่งตนเอง
5. ความรับผิดชอบ
6. ความสามัคคี
7. การยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรม
8. ความมีวินัย
9. ความรักชาติ

เชอร์วูด (Sherwood, 1947) กล่าวถึงลักษณะของพลเมืองดีไว้ในหนังสือ "Citizenship" ว่า การเป็นพลเมืองดีนั้นต้องประกอบไปด้วยคุณลักษณะดังนี้

1. เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว กล่าวคือ จะต้องมีความเคารพนับถือเชื่อฟังซึ่งกันและกัน มีความเมตตากรุณา ทำงานในส่วนที่เป็นหน้าที่ของตนไม่ผัดวันประกันพรุ่ง เป็นที่พึ่งแก่บุคคลอื่นได้
2. เป็นสมาชิกที่ดีของโรงเรียน มีความตั้งใจเรียน มีความซื่อสัตย์ เคารพในสิทธิของผู้อื่น เชื่อฟังผู้อาวุโส รับผิดชอบในทรัพย์สินและชื่อเสียงของโรงเรียน ร่วมมือในกิจกรรมของโรงเรียน
3. เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม รู้จักใช้สิทธิออกเสียง เคารพกฎหมาย เห็นแก่ประโยชน์ของชุมชนมากกว่าตนเอง ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนส่วนมาก และทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

มัวร์ส กิบบอนส์ และ มัวร์น นิวแมน (Maurice Gibbons and Moureen Neuman, 1986) ได้กล่าวถึงการเตรียมเยาวชนให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ และมีความรับผิดชอบต่อหลักการที่เป็นพื้นฐานสำคัญ 4 ประการ คือ

1. ในฐานะที่เป็นพลเมืองโลก ทุกคนต้องมีความรับผิดชอบต่อร่วมกันในการแก้ปัญหาของโลกและสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่โลก
2. ในฐานะเป็นสมาชิกพลเมืองโลก ทุกคนจะต้องมีความรับผิดชอบต่อการสร้างความสำเร็จ และให้ความสนใจต่อบุคคลอื่นที่มีวัฒนธรรมแตกต่างจากของตน
3. ในฐานะที่เป็นเจ้าของแผ่นดินในโลกร่วมกัน ทุกคนจะต้องมีความรับผิดชอบต่อที่จะรักษาและเพิ่มพูนคุณค่าของสิ่งนี้ไว้อย่างมีเหตุผล
4. ทุกคนมีความรับผิดชอบต่อที่จะพัฒนาทัศนคติของการร่วมมือกันอย่างสันติเพื่อแก้ปัญหาความแตกต่างที่เกิดขึ้น

ฮาวิก (Havig, 1961) ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับลักษณะของบุคคลที่มีคุณธรรมแห่งความเป็นพลเมืองดีเพื่อที่จะพัฒนาสังคมไว้ในบทความเรื่อง "เด็กในวันนี้กับโลกในวันหน้า" ดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีลักษณะน่าคบและมองโลกในแง่ดี

2. เป็นบุคคลที่มีความสามารถในการปกครองตนเอง พร้อมทั้งจะเผชิญกับเหตุการณ์ในอนาคตได้เป็นอย่างดี

3. เป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในกิจกรรมต่างๆ เสมอ
4. มีความสามารถในการควบคุมตนเองเกี่ยวกับความรู้สึกผิดชอบทางศีลธรรม
5. เป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยมีต้องอาศัยการกระตุ้นจากผู้อื่น
6. เป็นผู้มีเหตุผล และมองการณ์ไกล
7. เป็นผู้มีใจกว้าง และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
8. เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว
9. เป็นผู้มองโลกในแง่วิทยาศาสตร์ และศาสนาอย่างเข้าใจ

แม้จะมีผู้ให้ความหมาย และทัศนะเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีไว้อย่างหลากหลาย แต่ที่พอสรุปได้ว่า ความเป็นพลเมืองดี คือ ลักษณะและพฤติกรรมในการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องดีงาม เป็นลักษณะที่สังคมต้องการ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาลักษณะความเป็นพลเมืองดี

การปลูกฝังลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้กับเยาวชนนั้น เป็นกระบวนการที่ค่อนข้างละเอียดอ่อนและซับซ้อนมาก จึงจำเป็นต้องอาศัยทฤษฎีหรือแนวคิดที่ได้รับการตรวจสอบและเป็นที่ยอมรับมาบ้างแล้ว เพื่อเป็นแนวทางในการเสริมสร้าง ปลูกฝัง ลักษณะความเป็นพลเมืองดีแก่เด็กและเยาวชน ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่สำคัญ ได้แก่ ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychanalytic Theory) ทฤษฎีพัฒนาการทางเชาวน์ปัญญาของพียาเจต์ (Cognitive Development Theory) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของโคลเบอร์ก (Theory of Moral Reasoning) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ทฤษฎีการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification Theory) ทฤษฎีการกระจ่างค่านิยม (Theory of Value Clarification) ดังจะเสนอต่อไปนี้

1. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychanalytic Theory)

ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud อ้างถึงใน ชีระพร อุวรรณโณ, 2528) เป็นผู้นำของนักจิตวิทยาคลุ่มจิตวิเคราะห์ นักจิตวิทยาคลุ่มนี้พยายามค้นคว้าหาทฤษฎีที่จะอธิบายพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ โดยเฉพาะการพัฒนาการทางบุคลิกภาพ ฟรอยด์มีความเชื่อว่าบุคลิกภาพของมนุษย์จะพัฒนาขึ้นจากพลังงานทางจิตที่เรียกว่า อิด (id) อีโก้ (ego) และซูเปอร์อีโก้ (superego) อิดเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด หน้าที่หลักของอิด คือ การใช้พลังงานทางจิตไปในการตอบสนองความต้องการของตนเองตามสัญชาตญาณ อิดไม่สามารถทำงานเพียงลำพังได้ อีโก้ เป็นส่วนของบุคลิกภาพที่พัฒนาจากการที่ทารกได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม บุคคลที่มีบุคลิกภาพปกติ คือ บุคคลที่อีโก้สามารถปรับตัวให้เกิดความสมดุลระหว่างความต้องการส่วนตน และสิ่งแวดล้อมที่เป็นจริง เมื่อเด็กมีอายุประมาณ 3-6 ปี ซูเปอร์อีโก้ก็ถูกพัฒนาขึ้นมาเป็นระบบที่ 3 ของบุคลิกภาพ และเป็นระบบที่เรียกได้ว่า ระบบควบคุมจริยธรรมของบุคคล

จากการศึกษาแนวทฤษฎีจิตวิเคราะห์ จะพบว่า การปลูกฝังลักษณะความเป็นพลเมืองดีนั้น ควรเริ่มปลูกฝังเสริมสร้างตั้งแต่เยาว์วัย ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นคุณลักษณะของแต่ละบุคคล และอีกส่วนหนึ่งได้รับจากการอบรมเลี้ยงดูอย่างถูกต้อง

2. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของพียาเจต์ (Cognitive development Theory)

พียาเจต์ (Jean Piaget อ้างถึงใน ดวงเดือน พันธมนาวิน, 2522) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์ และเป็นผู้ริเริ่มคิดว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์นั้นสัมพันธ์อยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญา โดยได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 3 ระยะ คือ

2.1 ระยะแรก ขึ้นก่อนจริยธรรม เริ่มตั้งแต่เกิดถึงสองขวบ ระยะนี้จริยธรรมเกิดจากผู้ใหญ่เป็นผู้สนองตอบความต้องการของเด็ก เด็กไม่สามารถรับรู้ต่อสภาพแวดล้อมอย่างสมบูรณ์

2.2 ระยะที่สอง ขึ้นยึดคำสั่งเป็นใหญ่ ระดับอายุ 2-8 ปี เด็กเริ่มมีการรับรู้ต่อสภาพแวดล้อมอย่างละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้น เด็กต้องการกระทำหรืองดการกระทำตามที่พ่อแม่ หรือผู้ใหญ่กำหนด ทั้งนี้เพราะเด็กต้องการความรัก ความเอาใจใส่ คำชมเชย การยอมรับจากผู้ใหญ่ จึงต้องกระทำตามคำสั่ง

2.3 ระยะที่สาม ขึ้นยึดหลักแห่งตน ระดับอายุตั้งแต่ 8 ปี ขึ้นไป ระดับนี้เด็กจะมีพัฒนาการทางสติปัญญาสูงรู้ว่าอะไรถูก อะไรควรไม่ควร จากความสามารถของตนเอง และจากการได้ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ๆ ทำให้เด็กยอมรับกฎเกณฑ์สากล สิ่งเหล่านี้นำไปสู่พัฒนาการทางจริยธรรมเป็นของตนเอง

จากการศึกษาแนวทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของพือาเจต์ จะพบว่า ลักษณะความเป็นพลเมืองดีของบุคคลนั้นย่อมมีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะด้าน อายุ และ เชื้อชาติปัญญา ทั้งนี้เพราะบุคคลที่มีอายุมากย่อมมีโอกาสเรียนรู้มากขึ้นด้วย และพัฒนาการด้านคุณลักษณะของบุคคลจะเป็นไปตามลำดับขั้น โดยพัฒนาการขั้นต่ำและยุ่งยากน้อยกว่า ไปถึงขั้นสูง

3. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของโคลเบอร์ก (Theory of Moral Reasoning)

โคลเบอร์ก (Kohlberg อ้างถึงใน พรหมทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, 2529) ได้เสนอทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาไว้ในรูปแบบของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและจรรยาพักษ์ เขาเชื่อว่ามนุษย์มีพัฒนาการทางจริยธรรมผูกพันกับพัฒนาการทางสติปัญญา และพัฒนาการนั้นจะพัฒนาตามวุฒิภาวะ ฉะนั้นแนวความคิดพื้นฐานของทฤษฎีจึงมีดังนี้

3.1 พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจะเป็นไปตามลำดับขั้นพัฒนาการเหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับเหตุผลทางตรรกศาสตร์

3.2 การรับรู้ทางสังคม และบทบาททางสังคมของแต่ละบุคคลจะมีความสัมพันธ์ในลักษณะปฏิสัมพันธ์กับพัฒนาการทางจริยธรรมของเขา

3.3 บุคคลที่จะมีจริยธรรมขั้นสูงหรือใช้เหตุผลทางจริยธรรมได้นั้น ต้องสามารถใช้เหตุผลเชิงตรรกศาสตร์และสามารถรับรู้ทางสังคมระดับสูงได้ก่อน

จากแนวทฤษฎีพื้นฐาน โคลเบอร์กได้ศึกษาวิจัยเหตุผลทางจริยธรรม และสร้างระดับจรรยาพักษ์เป็น 3 ระดับ แบ่งเหตุผลออกเป็น 6 ขั้นดังนี้

1) ระดับก่อนมีจริยธรรมอย่างเป็นทางการเป็นเหตุเป็นผลในระดับนี้พฤติกรรมทางจริยธรรมของบุคคลจะขึ้นอยู่กับเหตุผลที่ผู้มีอำนาจกำหนดให้ หรือเพื่อผลประโยชน์ของตนเองเป็นใหญ่ โดยแบ่งขั้นพัฒนาการไว้ดังนี้คือ

1.1) ระดับจริยธรรมของผู้อื่น ได้แก่การที่เด็กจะตัดสินใจว่าพฤติกรรมใดถูกหรือผิดนั้นขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจหรือพฤติกรรมของเขา ได้แก่ บิดา มารดา หรือครู-อาจารย์ของเขา

1.2) ผลประโยชน์ของคนเป็นใหญ่ ในขั้นนี้พฤติกรรมที่ดั่งงามนั้นเหตุผลของเด็กจะขึ้นอยู่กับรางวัลหรือสิ่งของที่เขาจะได้รับ ถ้าเขาได้รับรางวัล ก็แสดงว่าพฤติกรรมนั้นถูกต้อง

2) ระดับมีจริยธรรมอย่างมีกฎเกณฑ์ ระดับนี้บุคคลเริ่มใช้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นมากำหนดความถูกต้อง ความดี ความควร โดยเริ่มจากการยอมรับของกลุ่มขึ้นเป็นกฎเกณฑ์ที่กำหนดในสังคม เช่น ระเบียบประเพณี จนถึงกฎหมายเหตุผลทางจริยธรรม โดยแบ่งขั้นพัฒนาการไว้ดังนี้

2.1) การยอมรับของกลุ่ม พฤติกรรมที่ถูก ที่ดี ที่ควร ในขั้นนี้คือ การยอมรับของกลุ่มหรือการยอมรับของพรรคพวกเพื่อนพ้อง

2.2) ระเบียบระบบของสังคม พฤติกรรมที่ถูก ที่ดี ที่ควร ขึ้นอยู่กับระเบียบประเพณี หรือกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดไว้หรือตั้งไว้

3) ระดับมีจริยธรรมอย่างมีวิจารณญาณ ในระดับนี้พฤติกรรมทางจริยธรรมขึ้นอยู่กับอิทธิพลของสังคมและกระบวนการสังคมประภคตของบุคคล สิ่งที่ดีงามถูกต้อง คือ สิ่งที่ดีในสังคมส่วนมากยอมรับว่าเป็นสิ่งดี และจากการเรียนรู้ในการเป็นสมาชิกของสังคม สามารถทำให้บุคคลพัฒนาสิ่งที่ดี ที่ถูก ที่ควรได้ด้วยตนเอง ในลักษณะที่เป็นสากลนิยม โดยแบ่งขั้นพัฒนาการไว้ดังนี้

3.1) สัญญาสังคม พฤติกรรมที่ถูก ที่ควร ที่ดี ได้แก่ พฤติกรรมที่เสียส่วนมากในสังคมยอมรับ

3.2) คุณธรรมสากล พฤติกรรมที่ถูก ที่ควร ที่ดี ได้แก่ ความถูกต้องที่ได้รับ การยอมรับจากคนส่วนมากทั่วโลกและทุกสังคม เช่น ความมีใจยุติธรรมเป็นของดีไม่ว่าจะอยู่ที่ใดหรือสถานการณ์ใดก็ตาม คุณธรรมสากลนี้จะหล่อหลอมในจิตมนุษย์โดยกาลเวลา และด้วยกระบวนการสังคมประภคตของมนุษย์แต่ละคน

ต่อมาโคลเบร์กก็ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับจริยธรรมของบุคคลในวัยต่าง ๆ และได้จริยธรรมเพิ่มมาอีกหนึ่งขั้น คือ ขั้นที่ 7 ได้แก่ จริยธรรมของคนชรา มนุษย์ เมื่อก้าวเข้าสู่วัยชรา บุคคลจะเริ่มพัฒนาความงอกงามในจิตใจ เริ่มเลิกการมุ่งหวังสิ่งตอบแทนต่าง ๆ ในการกระทำ จะเริ่มมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อคนอื่น และทำความดีโดยมิหวังผลตอบแทนใด ๆ โดยเพียงแต่คำนึงถึงความสบายใจ ความสุขสงบในขั้นบันปลายแห่งชีวิตเท่านั้น

จากการศึกษาแนวทฤษฎีของโคลเบร์ก พบว่า การพัฒนาทางด้านคุณลักษณะต่าง ๆ ของบุคคลนั้นจะพัฒนาขึ้นด้วยตัวของมันเอง จากการนึกคิดของแต่ละบุคคล ตามลำดับขั้น และตาม

ลำดับพัฒนาการทางปัญญา ซึ่งผูกพันกับ อายุ ประสบการณ์ และสิ่งแวดล้อมภายนอก

4. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

บันดูรา (Bandura อ้างถึงใน สุรางค์ โคว์ตระกูล, 2533) เชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนหนึ่งจะเกิดจากประสบการณ์ที่ได้รับโดยตรง และอีกส่วนหนึ่งจะเกิดจากการสังเกตตัวแบบ ซึ่งมี 3 ประเภท คือ ตัวแบบจริง ได้แก่ ตัวแบบที่แสดงพฤติกรรมจริงให้เห็น ตัวแบบสัญลักษณ์ ได้แก่ ตัวแบบในโทรทัศน์ ภาพยนตร์หรือรูปภาพต่าง ๆ และตัวแบบประเภทสุดท้าย ได้แก่ คำบอกเล่าหรือสารบันทึก ซึ่งจะปรากฏในรูปของคำพูดและข้อเขียนต่าง ๆ ผลจากประสบการณ์ตรงและการสังเกตตัวแบบทั้ง 3 ประเภทจะทำให้เกิดการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์กับเหตุการณ์ และความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลที่เกิดจากพฤติกรรม ทำให้สามารถคาดหวังได้ถึงวิธีการที่จะนำผลที่พึงปรารถนามาสู่ตน และในขณะที่เด็วยังก็มองเห็นวิธีการที่หลีกเลี่ยงผลที่เลวร้ายต่างๆ การคิดในเชิงประเมินเช่นนี้ จะนำไปสู่การตัดสินใจที่จะทำหรือไม่ทำพฤติกรรมต่าง ๆ และนำไปสู่การตั้งมาตรฐานการประพฤติสำหรับตนเองตลอดจนการควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตามมาตรฐานนั้น

จากการศึกษาแนวทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม พบว่า การปลูกฝังลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้แก่บุคคลนั้น จะต้องใช้วิธีการเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ด้วยการสร้างเงื่อนไขให้บุคคลประสบด้วยตนเอง หรือการให้เห็นแบบอย่าง หรือการบอกเล่าอบรมให้เกิดความเชื่อ เพื่อให้รู้จักควบคุมพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และแสดงออกเฉพาะพฤติกรรมที่เหมาะสมเท่านั้น

5. ทฤษฎีการเรียนรู้พฤติกรรมนิยม (Behavior Modification Theory)

สกินเนอร์ (Skinner อ้างถึงใน สุรางค์ โคว์ตระกูล, 2533) ได้ประยุกต์ทฤษฎีนี้จากทฤษฎีการวางเงื่อนไขข้อมวิภาค (Operant Conditioning) ที่อธิบายหลักการเรียนรู้ว่ามนุษย์สามารถพัฒนาตนได้โดยอาศัยหลักการปรับพฤติกรรม อันเป็นการเรียนรู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลกรรมที่เกิดขึ้น โดยหลักการของทฤษฎีนี้ จะมีการกำหนดพฤติกรรมเป้าหมายที่ชัดเจนทั้งที่พึงปรารถนาและไม่พึงปรารถนา มีการเรียงลำดับความสำคัญของพฤติกรรมเป้าหมายมีการปรับพฤติกรรมเป็นไปตามเงื่อนไข 2 ส่วน คือ เงื่อนไขการเสริมแรงบวก และเงื่อนไขการลงโทษ โดยพฤติกรรมที่ผู้ประพฤตินี้ได้รับการเสริมแรงบวก เช่น คำชมเชย การให้

รางวัล จะมีความถี่สูงขึ้น และพฤติกรรมที่ได้สิ่งที่ไม่พึงปรารถนาเป็นเงื่อนไขการลงโทษตอบแทน จะลดลงเรื่อย ๆ และหายไปในที่สุด

จากการศึกษาแนวทฤษฎีการเรียนรู้พฤติกรรมนิยมนั้น พบว่า พฤติกรรมของความ เป็นพลเมืองดี ก็เหมือนพฤติกรรมอื่น ๆ โดยทั่วไป คือ พฤติกรรมใดที่ผู้ประพฤตินั้นได้รับสิ่งที่ต้องการ ตอบแทน และพึงพอใจ พฤติกรรมนั้นก็จะมีค่าสูงขึ้น และถ้าพฤติกรรมใดได้สิ่งที่ไม่พึงปรารถนา เป็นเงื่อนไขลงโทษตอบแทนพฤติกรรมนั้นก็จะมีค่าลดลง ๆ หายไปในที่สุด

6. ทฤษฎีการกระจ่างค่านิยม (Theory of Value Clarification)

ราจซ์ ฮาร์มัน และ ซีมอน (Rath, Harmin and Simon อ้างถึงใน ชัยพร วิชาวุธ และคณะ, 2531) เชื่อว่าค่านิยมคือหลักการประพฤตินั้นปฏิบัติตนต่อสิ่งต่าง ๆ ทฤษฎีการ กระจ่างค่านิยมมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนค้นพบด้วยตนเองว่า หลักการประพฤตินั้นของตนเองต่อสิ่งต่าง ๆ นั้นเป็นอย่างไร และหลักการที่ถูกต้องตามธรรมชาติของมนุษย์นั้นเป็นอย่างไร ในทัศนะของนักทฤษฎี การกระจ่างค่านิยมเชื่อว่า ค่านิยมเกิดจากการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล และจะแสดงออกมาใน รูปแบบของความเชื่อ ทัศนคติ พฤติกรรม และความรู้สึกของแต่ละบุคคล ทฤษฎีนี้ได้เสนอเกณฑ์ใน การพิจารณาไว้ 7 ประการคือ

- 6.1 การเลือกกระทำอย่างอิสระ ไม่มีการบังคับ
- 6.2 การเลือกจากทางเลือกหลายๆ ทาง
- 6.3 การเลือกที่เกิดจากการพิจารณาผลของทางเลือกแต่ละทางแล้ว
- 6.4 การรู้สึกภูมิใจและมีความยินดีที่ได้เลือกกระทำสิ่งนั้น
- 6.5 การยืนยันตัดสินใจเลือกของตนอย่างเปิดเผย
- 6.6 การกระทำที่ตนตัดสินใจเลือก
- 6.7 การกระทำพฤติกรรมนั้นซ้ำอีก

พฤติกรรมที่แสดงออกตามเกณฑ์ 7 ประการ ถือได้ว่าเป็นการแสดงออกของค่านิยม จากการศึกษานี้พบว่าการกระจ่างค่านิยม พบว่า การที่จะปลูกฝังความเป็น พลเมืองดีให้แก่บุคคลนั้น ไม่ควรจะไปกำหนดตัวคุณลักษณะให้ แต่ควรจะใช้คำพูด คำถาม เพื่อ กระตุ้นให้บุคคลนั้นได้เกิดความคิดใคร่ครวญ และตัดสินใจที่จะกระทำพฤติกรรมนั้น ๆ ด้วยตัวของ เขาเอง

การวิเคราะห์เนื้อหา

คาร์เนย์ (Carney, 1972) กล่าวว่า การวิเคราะห์เนื้อหา คือ วิธีการที่ใช้ในการศึกษาเนื้อหาสาระของเอกสารอย่างมีระบบ มีหลักเกณฑ์ และกำหนดขั้นตอนอย่างมีระบบ

คริปเพนดอร์ฟ (Krippendorff, 1980) แบ่งการวิเคราะห์เนื้อหาเป็น 6 ประเภท

1. วิเคราะห์เนื้อหาแบบ โดยมุ่งวิเคราะห์เนื้อหาสาระ ว่ามีองค์ประกอบอะไรบ้าง แต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์กันอย่างไร
2. วิเคราะห์เพื่อหามาตรฐาน เพื่อประเมินคุณค่าของสาระเนื้อหาว่ามีคุณค่ามากน้อยเพียงไร หรือเพื่อวิเคราะห์ว่าเนื้อหาสาระแตกต่างไปจากมาตรฐานมากน้อยเพียงใด
3. วิเคราะห์เนื้อหาด้ชนี้บางอย่าง เช่น ความถี่ของคำ สัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นแรงจูงใจของผู้เรียน หรือหาด้ชนี้เพื่อชี้ให้เห็นความรู้สึกลบใจ ไม่พอใจต่อเหตุการณ์บางอย่าง
4. วิเคราะห์เนื้อหาเพื่อหากลุ่มคำแบบต่าง ๆ เช่น การอ้างอิงถึงนายกรัฐมนตรี อาจทำได้โดยใช้ตำแหน่ง ยศ ปี สถานที่ ชื่อ ฯลฯ
5. วิเคราะห์เนื้อหาเพื่อหาความหมาย เช่น การสรุปประเด็น การหาสาเหตุ และผลการอธิบายพฤติกรรม
6. วิเคราะห์เนื้อหาเพื่อหากระบวนการภายใน เช่น การวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับสภาวะแวดล้อม ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณีของคนใน แต่ละพื้นที่ต่อการทำนุบำรุงสภาวะแวดล้อมในพื้นที่ของตน

เคอร์ลิงเจอร์ (Kerlinger, 1986) ได้กล่าวไว้ว่า การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นการวิจัยอย่างหนึ่งที่ให้ผลเช่นเดียวกับ การสังเกต การใช้มาตราวัด (scale) ต่าง ๆ ในการดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหานั้น จะต้องเริ่มต้นด้วยการตั้งวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน สํารวจประชากรหรือเอกสารที่จะใช้วิเคราะห์ ซึ่งอาจจะมีการวิเคราะห์เอกสารเพียงเล่มเดียว การวิเคราะห์นวนอน (การวิเคราะห์หนังสือเรียนในชั้นเดียวกัน วิชาเดียวกัน) การวิเคราะห์แนวตั้ง (การวิเคราะห์หนังสือที่มีผู้แต่งคนเดียว หรือผู้แต่งหลายคน แต่งหนังสือเป็นชุด สำหรับใช้ในหลายชั้นเรียน) หรืออาจวิเคราะห์หนังสือทั้งหมดในแนวตั้งหรือนวนอนพร้อม ๆ กัน โดยจะ

ต้องตั้งเกณฑ์ในการวิเคราะห์ ซึ่งในขั้นตอนนี้จะต้องระบุหน่วยในการวิเคราะห์ (unit of analysis) ซึ่งอาจกำหนดเป็นลักษณะต่าง ๆ เช่น

1. เป็นคำ (word) เป็นตัวอักษร หรือเป็นหน่วยเสียง (Phonemes) ซึ่งเล็กที่สุด
2. กำหนดเรื่อง (themes) หรือประโยค
3. กำหนดเป็นลักษณะเฉพาะ (characters) ที่ต้องศึกษา
4. กำหนดเป็นหัวข้อเรื่อง (items)
5. กำหนดเป็นจำนวนหน้า เป็นย่อหน้า (paragraph) หรือกำหนดโดยใช้ปัจจัย

ด้านเวลามาเกี่ยวข้องกับก็ได้

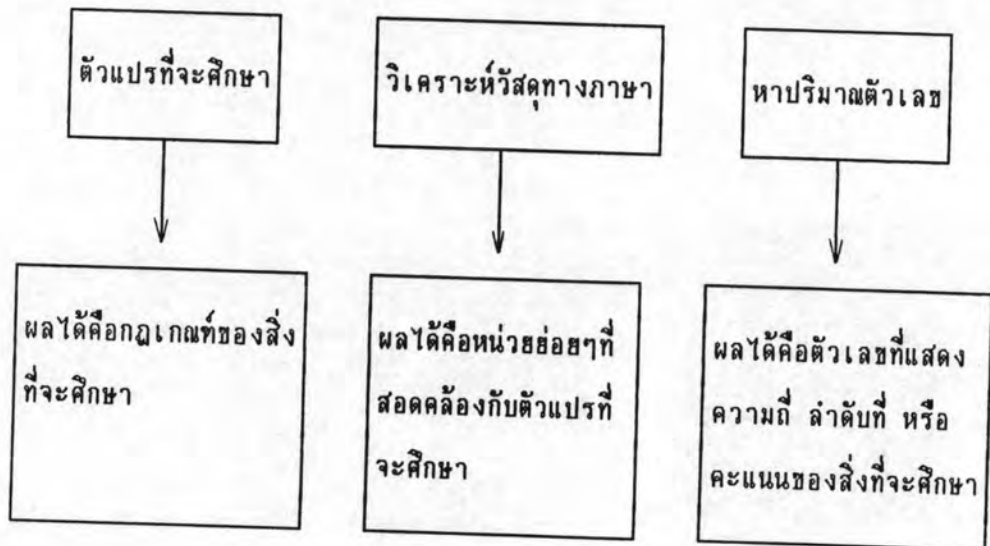
เมื่อได้หน่วยในการวิเคราะห์แล้ว ก็เลือกวิธีการที่จะทำการวิเคราะห์ ซึ่งอาจใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น วิเคราะห์เอง วิเคราะห์โดยตั้งคณะกรรมการ วิเคราะห์โดยการส่งแบบสอบถามไปยังผู้ใช้แบบเรียนหรือผู้เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงสร้างเครื่องมือในการวิเคราะห์และทำการวิเคราะห์ต่อไป

เบอร์เรลสัน (Berelson, 1971) กล่าวว่า การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นเทคนิคการวิจัยอย่างหนึ่ง เพื่ออธิบายเนื้อหาสาระของการสื่อความหมายอย่างมีหลักเกณฑ์ มีระบบและสามารถอธิบายในเชิงปริมาณได้ด้วย

ประภาวดี สืบสนธิ์ (2530) กล่าวว่า การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นเทคนิคที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์บันทึกเอกสาร ข่าวสารอย่างมีระบบ และมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงปริมาณการเน้นหรือความถี่ในการสื่อความหมาย เช่น การเปลี่ยนแปลงเนื้อหา ความน่าเชื่อถือของเนื้อหา การวิเคราะห์เนื้อหาอาจทำได้โดยพิจารณาจากสถานที่หรือจำนวนครั้งที่มีการสื่อความหมายนั้น ๆ ปรากฏในเอกสาร การวิเคราะห์เนื้อหา จึงถือได้ว่าเป็นวิธีการที่จะแสวงหาข้อมูลเช่นเดียวกับวิธีการสำรวจโดยการสัมภาษณ์หรือการตอบแบบสอบถาม แต่แทนที่จะเป็นการสังเกตพฤติกรรมโดยตรง หรือขอให้ผู้ที่เกี่ยวข้องตอบคำถาม ผู้วิจัยจะนำผลงานสื่อสารที่มีผู้ผลิตขึ้นมาวิเคราะห์

สงบ ลักษณะ (2525) กล่าวว่า การวิเคราะห์เนื้อหา คือ การใช้เทคนิควิธีแบบหนึ่งที่ใช้เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงปริมาณตัวเลข ออกมาจากเนื้อหาใจความของวัสดุสารต่าง ๆ ที่ใช้สื่อความ

หมายของภาษา เช่น หนังสือ วัสดุที่ใช้สื่อความหมายของภาษาจะถูกอ่าน ศึกษา วิเคราะห์อย่างมีระบบ วิธีเชิงปริพันธ์ให้ออกมาเป็นสิ่งที่วัดได้ในเชิงปริมาณ โดยอาศัยตัวแปรที่ต้องการศึกษาเป็นหลัก ซึ่งการวิเคราะห์เนื้อหาเหล่านี้ จะต้องเป็นเทคนิค ขั้นตอนสำคัญ ดังแผนภูมิ

(ที่มา : สงบ ลักษณะ, 2525:119)

อุทุมพร จามรมาน (2531) กล่าวว่า การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นงานสมมตที่ต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญในเนื้อหานั้น ๆ การวิเคราะห์เนื้อหาต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์ให้ชัดเจน ว่าต้องการอะไร เพื่ออะไร การวิเคราะห์เนื้อหาต้องมีเนื้อหาที่สื่อความหมายได้ครบถ้วนสมบูรณ์ แม้ว่าต้องทำการสุ่มออกมา ก็เป็นการสุ่มที่ไม่ลำเอียงและสุ่มอย่างดี ผลการวิเคราะห์เนื้อหาต้องได้รับการตรวจสอบทั้งในแง่ความเที่ยงและความตรง

จากคำนิยามของการวิเคราะห์เนื้อหาดังกล่าว พอจะสรุปความหมายของการวิเคราะห์เนื้อหาได้ว่า การวิเคราะห์เนื้อหามีลักษณะ ดังนี้

1. การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นเทคนิคในการวิจัยอย่างหนึ่ง โดยมีวิธีการที่เป็นวิทยาศาสตร์ เช่นเดียวกับการวิจัยแบบอื่น ๆ
2. การวิเคราะห์เนื้อหา ต้องมีการสร้างเครื่องมือที่มีความเป็นปริพันธ์ และเชื่อถือได้ คือ เครื่องมือที่สร้างเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์เนื้อหานั้น เมื่อนำไปใช้ในสถานการณ์ที่ต่างกัน

ผู้วิเคราะห์ต่างกัน แต่ใช้กับข้อมูลแบบเดียวกัน ผลที่ได้ย่อมเหมือนกัน และเครื่องมือนั้นไม่ว่าผู้ใดจะนำไปใช้ย่อมใช้ได้เช่นเดียวกัน

3. การวิเคราะห์เนื้อหา ควรมีผลสรุปที่อธิบายความหมายของเนื้อหาได้ทั้งในด้าน ปริมาณ (Quantitative) และในด้านคุณภาพ (Qualitative) อย่างมีความเที่ยง (Reliability) และความตรง (Validity) ตามธรรมชาติของเอกสารนั้น ๆ

ความสำคัญของหนังสือเรียน

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2536) กล่าวถึง ความสำคัญของหนังสือไว้ว่า หนังสือ เป็นเครื่องมือสื่อสารที่จะช่วยเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ ส่งเสริมปัญญา ปลูกฝังความสนใจ ใฝ่รู้ ให้ความบันเทิง และเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับ ความก้าวหน้าทางวิชาการ และความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์บ้านเมือง

ทรศนีธา กัลยาณมิตร (2517:45-47) กล่าวว่า หนังสือเป็นสื่อการเรียนที่มีบทบาท สำคัญในการศึกษาของผู้เรียนตั้งแต่เด็กจนกระทั่งเติบโต และยิ่งในปัจจุบันวิทยาการต่าง ๆ ได้ เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว จนไม่สามารถบรรจุเนื้อหา ความรู้ และเรื่องราวที่นักเรียนควรรู้ ลงไปในหลักสูตรได้ครบถ้วน การสอนให้นักเรียนมีสติปัญญาแตกฉานควรให้ได้เรียนรู้จากหนังสือ ต่าง ๆ หลาย ๆ เล่ม หลาย ๆ ประเภท

ทวีป อภิลิทธิ (2517:11) กล่าวว่า ในบรรดาเครื่องมือสื่อสารของมนุษย์ หนังสือ เป็นสิ่งหนึ่งที่ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีมาคู่กับสื่อคำพูดตั้งแต่เริ่มต้น เพราะหนังสือเป็นสื่อที่ ราคาถูก มีความแน่นอนชัดเจน คงเส้นคงวา สามารถเก็บไว้เป็นหลักฐานได้ใช้ง่ายและเก็บรักษา ไว้ได้นาน จึงถือเป็นสื่ออมตะที่ใช้ควบคู่กันมากับสื่อคำพูด นับตั้งแต่กำเนิดมนุษย์ขึ้นในโลก จน กระทั่งสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันนี้

ผาสุก มุทขเมธา (2530) กล่าวถึง ความสำคัญของหนังสือที่มีต่อเด็กไว้ดังนี้

1. หนังสือเป็นคลังภาษาทั้งดงามสละสลวย เด็กๆ อ่านหนังสือจะช่วยให้รู้ภาษามากขึ้น โดยเฉพาะภาษาประจำชาติ
2. หนังสือเป็นแหล่งแนะแนวอย่างหนึ่ง
3. หนังสือช่วย ใ้เราใจให้เกิดการสร้างสรรค
4. หนังสือเป็นเครื่องพักผ่อนหย่อนใจ แม้ว่าในวันหนึ่ง ๆ เด็กมักวุ่นวายกับการเรียนหนังสือในชั้นเรียนทั้งวันแล้วก็ตาม แต่เด็กก็ยังมีเวลาว่างของตนสำหรับที่จะอ่านหนังสือที่ตนชอบ เพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจเช่นกัน
5. หนังสือช่วยฟื้นฟูจิตใจให้สดชื่น การได้อ่านบทประพันธ์ กวีนิพนธ์ดี ๆ บ่อย ๆ จะทำให้เด็กพัฒนาชีวิตประจำวันที่เร่งรีบไปสู่ชีวิตที่สดชื่น
6. หนังสือช่วยให้เข้าใจชีวิตที่แท้จริง เพราะเรื่องราวที่ปรากฏในหนังสือมักจะจำลองพฤติกรรมจริง ๆ ของมนุษย์

ภิญญาพร นิตยะประภา (2534) กล่าวถึง ประโยชน์ของหนังสือสำหรับเด็กว่า

1. หนังสือเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาเด็ก เพราะการอ่านหนังสือจะทำให้เด็กมีความรู้ กว้างขวาง เกิดจินตนาการ มีความคิดสร้างสรรค์ ฉลาดรอบรู้ มีไหวพริบปัญญา ไหวพริบดี
2. หนังสือเป็นอาหารทางสมองที่สำคัญอย่างยิ่งต่อเด็ก เนื่องจากวัยเด็กเป็นวัยที่กำลังเจริญเติบโตทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจและสมอง การที่เด็กได้อ่านหนังสือที่เหมาะสมกับวัยจะช่วยให้เด็กพัฒนาด้านสติปัญญาและอารมณ์ได้อย่างดี
3. หนังสือยังเป็นเพื่อนแก้เหงาช่วยทดแทนสิ่งที่เด็กขาด เช่น ความรู้สึกว่ามีเพื่อนคอย ทำให้เด็กเกิดความอบอุ่นทางใจ ผ่อนคลายความตึงเครียด และได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน

รัญจวน อินทรกำแหง (2517) กล่าวถึง ความสำคัญของหนังสือที่มีต่อเด็กไว้ว่า การนำเด็กไปสู่โลกของหนังสือ เท่ากับเป็นการเปิดประตูให้เด็กมีโอกาสก้าวไปสู่โลกแห่งความจริง งดงามทางสมอง สติปัญญา ตลอดจนทั้งการพัฒนาทางจิตและอารมณ์ ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เด็กได้มีโอกาสพัฒนาตนเองให้เป็นคนอย่างสมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้ การชักนำเด็กให้รู้จัก ค้นคว้า รักและ

เห็นคุณค่าของหนังสือ จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นยิ่ง

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนราชสุดา (2519) ได้กล่าวถึงความสำคัญ
ของหนังสือไว้ใน "ห้องสมุดในทัศนะของข้าพเจ้า" ไว้ดังนี้

...วัยเด็กเป็นวัยเรียนรู้ เด็ก ๆ ส่วนใหญ่สนใจที่จะทราบเรื่องราวแปลก ๆ
ใหม่ ๆ อยู่แล้ว ถ้าเรามีหนังสือที่มีคุณค่าทั้งด้านเนื้อหา และรูปภาพให้เขาอ่าน
ให้ความรู้ ความบันเทิง เด็ก ๆ จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ รอบรู้ มีธรรม
ประจำใจ มีความ รักบ้าน รักเมือง มีความปรารถนาจะทำประโยชน์เท่าที่
ควร...

จินตนา ไบกาชู้ชี (2534) ได้กล่าวถึงหนังสือเรียนไว้ดังนี้ หนังสือเรียน (textbook)
คือ หนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ใช้สำหรับการเรียน มีสาระตรงตามที่ระบุไว้ในหลัก
สูตรอย่างถูกต้องและครบถ้วน อาจจะมีลักษณะเป็นเล่ม เป็นแผ่น หรือเป็นชุดก็ได้ หนังสือเรียน
แต่เดิมอาจเรียกชื่อต่าง ๆ กัน เช่น แบบเรียน แบบสอนอ่าน หนังสืออ่าน หนังสือประกอบการ
การเรียน

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2527) ได้กล่าวถึงหนังสือแบบเรียน (textbook) ไว้ว่า
คือ หนังสือที่ใช้สอนเป็นหลักในวิชาที่เรียนของเด็กแต่ละระดับชั้น หนังสือแบบเรียนจะต้องมีการ
จัดลำดับเนื้อเรื่องให้เหมาะสมและถูกต้อง เพื่อเป็นอุปกรณ์การเรียนอันสำคัญ สำหรับวิชาที่กำหนด
ให้ ต้องให้นักเรียนได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง มีความคิดรวบยอด (Concept) และได้หลักการเพื่อ
เป็นแนวในการศึกษาต่อไป แบบเรียนจะต้องให้ข้อเท็จจริงที่อธิบายให้เข้าใจง่าย เหมาะกับความรู้อ
และวัยของเด็ก ใช้ภาษาง่าย ๆ ตัวสะกดการันต์ถูกต้อง

บันลือ พฤกษ์วัน (2533) ได้กล่าวถึงแบบเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ วิชัย ราชบุรีศิริ
(2526) ไว้ว่า แบบเรียน หมายถึง หนังสือที่กระทรวงประกาศบังคับใช้โดยกำหนดว่าผู้เรียนใน
ระดับชั้นนั้น ๆ จำต้องมีเพื่อจะได้ใช้ฝึกอ่าน เป็นพื้นฐานของวิชานั้น ๆ ตามที่เนื้อหาของหลักสูตร
ได้กำหนดไว้ให้ ทั้งนี้ให้นับรวมทั้งหนังสือแบบสอนอ่านประจำวิชาต่าง ๆ สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์

ศึกษาศึกษา และอื่น ๆ ด้วย

นอกจากความหมายของแบบเรียนแล้ว บันลือ พงษ์วันยังได้กล่าวถึงประโยชน์ของแบบเรียน ไว้ว่า

1. อ่านวยประโยชน์แก่ครูผู้สอน โดยใช้เป็นเครื่องมือสำคัญที่ครูจะใช้ตรวจสอบเนื้อหาที่หลักสูตรกำหนด ช่วยให้ครูเข้าใจถึงขอบเขตแห่งเนื้อหา สารที่จำเป็นอันควรจะอ่านวยประโยชน์แก่เด็กผู้เรียน ครูสามารถวางจุดประสงค์เฉพาะแต่ละบทเรียนนั้น ๆ ได้ดียิ่งขึ้น ช่วยให้ครูกำหนดและจัดกิจกรรมประสบการณ์สำหรับเด็กผู้เรียน เพื่อให้บรรลุผลตามจุดประสงค์ที่วางไว้ ครูอาจมอบหมายกิจกรรมเพิ่มเติม โดยกำหนดแบบเรียนให้ค้นคว้าหาคำตอบ ทำแบบฝึกหัด ครูสามารถใช้แบบเรียนเป็นแนวสำหรับอ้างอิง หรือวางขั้นตอนในการเตรียมการสอนได้ดียิ่งขึ้น

2. อ่านวยประโยชน์แก่เด็กผู้เรียน นักเรียนสามารถใช้แบบเรียน อ่าน ค้นคว้า เพื่อขยายประสบการณ์ รวมทั้งเตรียมการมาล่วงหน้าก่อนที่ครูจะสอน นักเรียนใช้อ่านตามลำพัง เพราะมีภาพช่วยเพื่อพัฒนาการอ่านของตนเอง ด้วยตนเองได้ดี ใช้เป็นคู่มือในการเรียน ผู้ปกครองสามารถตรวจสอบผลการเรียนของบุตรหลานของตน ในอันที่จะส่งเสริมการเรียนของเด็กที่บ้านด้วย

พนม พงษ์ไพบูลย์ (2536) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหนังสือเรียนไว้ใน "การศึกษา คือ สหัมมอใหญ่" ดังนี้

...ครูอาจารย์จำเป็นต้องมีข้อมูล หรือหนังสืออ้างอิงประกอบการสอน ประกอบกับหลักสูตรเองก็มุ่งหวังให้ผู้เรียน ได้รู้ ได้เข้าใจ ได้พัฒนาทักษะและคุณลักษณะบางอย่างคล้าย ๆ กัน จึงจำเป็นต้องมีแนวทางและคู่มือให้กับครูและก็จำเป็นต้องมีหนังสือเรียนให้กับนักเรียน เพื่อนักเรียนจะได้ศึกษาด้วยตนเอง หรือศึกษาไปพร้อม ๆ กับที่ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หนังสือเรียน เป็นหนังสือที่ได้คัดเลือก ได้เขียน ได้พัฒนาขึ้นเพื่อใช้เป็นหนังสือเรียนโดยเฉพาะการเรียน โดยไม่มีหนังสือก็คงเหมือนคนตาบอดต้องอาศัย เชื้อฟังที่คนอื่นบอกอย่างเดียว...

วารี ฤทธิจิต (2534) ได้กล่าวถึง แบบเรียน ไว้ว่า แบบเรียน เป็นอุปกรณ์ชนิดหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และให้ประสบการณ์ทางด้านความรู้ เป็นอุปกรณ์ที่รวบรวมหลักฐานต่าง ๆ ตลอดจนเป็นแหล่งข้อมูลที่จะให้เนื้อเรื่องในรายวิชานั้น ๆ เหมาะกับระดับความรู้ของผู้เรียน

คาร์เตอร์ (Carter, 1959) ได้กล่าวถึงหนังสือเรียนไว้ใน "Dictionary of Education" ว่า แบบเรียน หมายถึง

1. หนังสือใด ๆ ก็ตามที่ใช้ในการสอน
2. หนังสือที่เกี่ยวข้องกับวิชาที่กำหนดไว้ในการเรียนรู้ มีการจัดเรียงลำดับอย่างมีระบบเพื่อใช้ในการสอนแต่ละระดับชั้นและใช้เป็นอุปกรณ์การเรียนที่สำคัญตามวิชาที่กำหนด

หลุยส์ (Louis, 1960) ได้กล่าวถึง แบบเรียนไว้ว่า แบบเรียนเป็นเครื่องมือที่ครูกับนักเรียนใช้สื่อความหมายซึ่งกันและกัน เป็นศูนย์กลางให้นักเรียนที่มีความแตกต่างระหว่างบุคคลได้เรียนในเรื่องราวต่าง ๆ ไปในแนวทางเดียวกัน

จากความหมายและทัศนะของหนังสือเรียนที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น พอจะสรุปความหมายของหนังสือเรียนได้ดังนี้ หนังสือเรียน คือ หนังสือที่ได้รวบรวมรายละเอียดของเนื้อเรื่องถูกต้องตามหลักวิชาและข้อเท็จจริงตามที่ระบุไว้ในหลักสูตรทั้งในด้านความรู้ เจตคติและทักษะ เพราะการจัดทำหนังสือเรียนได้คำนึงถึงหลักการสอน ความสามารถของเด็กแต่ละวัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองดี

ปฎิมา พุทธิพันธ์ (2528) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวโน้มของความเป็นพลเมืองดีในหลักสูตรสังคมศึกษาในทศวรรษหน้า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวโน้มของความเป็นพลเมืองดีในหลักสูตรสังคมศึกษาของไทยในทศวรรษหน้าว่า มีความหมาย ขอบข่าย คุณลักษณะ และบทบาททางสังคม ตลอดจนแนวทางการพัฒนาบทบาทของความเป็นพลเมืองดี โดยใช้เทคนิคเดลฟาย สอบถามความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา จำนวน 19 ท่าน ผลการวิจัยพบว่า

1. พลเมืองดี หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีเหตุผลและวิจรรณญาณในการตัดสินใจเลือกปฏิบัติ ตระหนักในบทบาทและมีความรับผิดชอบในสิทธิหน้าที่ที่มีต่อตนเอง ต่อครอบครัว และต่อสังคม ตลอดจนมีคุณสมบัติที่จำเป็นเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม
2. คุณลักษณะและบทบาทที่พลเมืองดีพึงมี ได้แก่คุณลักษณะ หรือคุณสมบัติที่จำเป็นเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม บทบาทหน้าที่ของบุคคล และบทบาทหน้าที่ทางสังคมทั้งในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม และในฐานะที่เป็นพลเมืองของชาติ
3. ขอบข่ายและการจัดเนื้อหาสาระเป็นการเตรียมบุคคล โดยสร้างอุปนิสัยที่ดี ความมีวินัยในการทำงาน ความมีจริยธรรมที่ดีงาม และให้สามารถพัฒนาตนเองทั้งทางด้านจิตใจและสติปัญญา เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง เข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่นและเห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกัน การจัดเนื้อหาที่มีลักษณะเป็นความคิดรวบยอดที่ผสมผสานกันในรูปแบบบูรณาการจากสังคมศาสตร์ และอื่น ๆ คำนึงถึงความเป็นจริงในสังคม มีความสอดคล้องและยึดหยุ่นกับสภาพสังคมและท้องถิ่น
4. เนื้อหาสาระ เกี่ยวข้องกับสภาพทางภูมิศาสตร์ การเมือง ระบบเศรษฐกิจ คุณธรรม ค่านิยมในสังคม และเทคโนโลยีในปัจจุบัน
5. การจัดเนื้อหาในระดับประถมศึกษา เน้นเนื้อหาที่สร้างลักษณะนิสัยอันเป็นพื้นฐานเนื้อหาที่ใกล้ตัว ในลักษณะรูปธรรมมากกว่า ให้รู้เฉพาะศัพท์เทคนิค และคำจำกัดความเบื้องต้นระดับมัธยมศึกษา เนื้อหาขยายออกไปสู่สังคมและชาติ ตลอดจนถึงโลกที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยเน้นให้รู้จักคิด ใช้วิจรรณญาณในการตัดสินใจ และนำไปประยุกต์ใช้ในสังคมได้อย่างมีระเบียบระบบระดับอุดมศึกษา ให้รู้จักการแก้ปัญหา ความมีปัญญารอบรู้ การวิจัย และให้รู้จักลึกซึ้งยิ่งขึ้นตามความสนใจ และความสามารถของแต่ละบุคคล
6. การจัดลำดับเนื้อหาลึกซึ้งขึ้นตามอายุ วุฒิภาวะ มีความเหมาะสมกับระดับชั้น มีความต่อเนื่อง ในแต่ละระดับจะต้องโยงสัมพันธ์จากตัวเองไปสู่สังคมภายนอก
7. ลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นการพัฒนาตัวบุคคล โดยเฉพาะด้านจิตใจ มุ่งให้เกิดทักษะทางการปฏิบัติ มีการบูรณาการเรียนการสอนหลาย ๆ วิธี โดยใช้เทคนิคและวิธีสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหา และส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น
8. เทคนิคและวิธีสอนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดี ได้แก่ การสอนความคิดรวบยอด การทดลองปฏิบัติในสถานการณ์จริง การสอนแบบสืบสวนสอบสวน การใช้เทคนิคพยากรณ์ การ

วิเคราะห์ และการทำค่านิยมให้กระจ่าง เป็นต้น

9. กิจกรรมเสริมหลักสูตร ต้องมีวัตถุประสงค์ที่แน่นอน เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความมีระเบียบวินัย และเคารพกฎเกณฑ์ทางสังคม และเป็นกิจกรรมเพื่อส่วนรวม เกิดจากความคิดของนักเรียนเอง โดยครูคอยให้คำแนะนำ และดูแลอย่างใกล้ชิด ได้แก่ การฝึกให้ร่นพี่เป็นตัวอย่างที่ดีแก่รุ่นน้อง และกิจกรรมชุมชนต่าง ๆ

10. วิธีการวัดและประเมินผล เน้นภาคปฏิบัติมากกว่าภาคทฤษฎี โดยใช้วิธีการทุกรูปแบบอย่างสม่ำเสมอ มีความต่อเนื่อง ตรงตามจุดมุ่งหมาย มีความสอดคล้องกันทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ สำหรับเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินผล จะไม่มีกฎเกณฑ์แน่นอน อาจเป็นโดยมติของครู การประชุมร่วมกันระหว่างครู ผู้ปกครอง และตัวแทนนักเรียน และเกณฑ์ทั่วไปที่กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้กำหนด โดยใช้การอิงกลุ่ม และอิงเกณฑ์ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับแต่ละเนื้อหาวิชาหรือบทเรียนเป็นสำคัญ

11. บ้านและโรงเรียนล้วนมีอิทธิพลต่อความเป็นพลเมืองดีของเด็กอย่างมาก นอกจากนี้ ค่านิยมในสังคม กลุ่มเพื่อน บทบาทของสื่อมวลชน บทบาทของบุคคลในสังคม นโยบายของรัฐบาล สถาบันนันทนาการ ล้วนเป็นตัวอย่างทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างการเรียนการสอนและสภาพความเป็นจริงทางสังคม ดังนั้น เพื่อให้เยาวชนเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม จะต้องอาศัยความร่วมมือกันระหว่างบ้าน โรงเรียน สถาบันการเมืองการปกครอง สังคม และสถาบันอื่น ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัวเด็ก โดยทุกฝ่ายดังกล่าวจะต้องมีบทบาทและการแสดงออกที่สอดคล้องเป็นแนวทางเดียวกัน ในหลาย ๆ ลักษณะ เพื่อหล่อหลอมพฤติกรรมที่พึงปรารถนาให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

ปรีชา วิหคโต (2527) ได้ทำการสำรวจลักษณะนิสัยขั้นพื้นฐานที่จำเป็นในการทำงานของเยาวชน วัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะของเยาวชน ผลการวิจัยระบุถึงลักษณะในการทำงานของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่สำคัญ และเป็นความต้องการของสังคมสูงสุด 6 อันดับแรก คือ ความขยัน ความคิดริเริ่ม การรู้จักใช้เทคนิควิธีการใหม่ ๆ ความตรงต่อเวลา ความประพฤติเรียบร้อย และความอดทน

พรรณพกา กุศลสถาพร (2535) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์เนื้อหาด้าน จริยธรรมในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) วัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาด้านจริยธรรมในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะทางจริยธรรมที่พบในหนังสือเรียน ตาม หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มี 24 คุณลักษณะ ดังนี้ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ สุจริต ความมีเหตุผล ความกตัญญูกตเวที ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละ การรู้จักสามัคคี ความมีชัยสิทธิ์ ประหยัด ความยุติธรรม ความอดุสาหะ ซื่อสัตย์สุจริต ความเมตตากรุณา การพึ่งตนเอง ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีสติจะ และความจริงใจ ความมีสติรู้ผิดชอบชั่วดี ความอดทน อดกลั้น การตรงต่อเวลา ความเป็นผู้มีวินัยธรรม ความใฝ่รู้ การรู้จักประมาณตน การไม่เบียดเบียนกัน การมีสัมมาคารวะ การส่งเสริมคนทำความดี และความกล้าทางจริยธรรม

วราพร จำรัสประเสริฐ (2532) ได้ทำการศึกษา ทักษะของเยาวชนไทยในทศวรรษหน้าตามทัศนะของนักสังคมศาสตร์ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและรวบรวมทรรศนะของนักสังคมศาสตร์ ที่มีต่อทักษะของเยาวชนไทยในทศวรรษหน้า กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้เชี่ยวชาญทางสังคมศาสตร์ จำนวน 21 คน โดยใช้เทคนิคเดลฟาย ได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับทักษะของเยาวชนไทยดังนี้

1. ทักษะการคิดวิพากษ์วิจารณ์ ด้านการวิเคราะห์ คิดอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม มีความสามารถในการสรุปความคิดรวบยอดและคิดตัดสินใจ โดยอาศัยข้อมูลประกอบการพิจารณา
2. ทักษะมนุษยสัมพันธ์ โดยเป็นผู้รู้จักให้อภัยผู้อื่น รู้จักขอโทษเมื่อกระทำ ความผิด ความมีเมตตา การเคารพศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ของตนเองและผู้อื่น
3. ทักษะเฉพาะของบุคคล เป็นผู้รู้จักเหตุผล รู้จักตนเอง ใฝ่หาความรู้และทักษะเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต รู้จักประมาณตน มีระเบียบวินัยรู้จักกาลเทศะ ควบคุมตนเอง ซื่อสัตย์สุจริต และรู้จักข่มขั้น
4. ทักษะทางสังคม มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง ใช้สิทธิเสรีภาพอย่างมีคุณธรรม ปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่อย่างถูกต้องทั้งทางโลกและทางธรรม สนใจข่าวสารและรับรู้การเปลี่ยนแปลง รู้จักอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ รู้จักเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความรู้ความเข้าใจในระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตย

ศิริเพ็ญ บุรณศิริ (2532) ได้ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะความเป็นพลเมืองโลกของนักเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะการเป็นพลเมืองโลกของนักเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร 10 ประการ คือ การยอมรับวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ความเข้าใจในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การยอมรับในการนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน ความเข้าใจในความขัดแย้งและติดตามข่าวเกี่ยวกับปัญหาของโลกและวิสัยทัศน์ และการให้ความร่วมและส่งเสริมสันติภาพ

2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะความเป็นพลเมืองโลกของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 กับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานครเห็นด้วยมากกับลักษณะความเป็นพลเมืองโลกทั้ง 10 ประการ และนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะความเป็นพลเมืองโลกแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในเรื่องมีความรับผิดชอบในฐานะเป็นพลเมืองดีของประเทศ และความเข้าใจในความขัดแย้ง

สิงห์เชษฐ์ มีรัมย์ (2534) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาตามความต้องการของกลุ่มผู้ประกอบการอุตสาหกรรม และครูประถมศึกษา ในเขตปริมณฑล กรุงเทพมหานคร วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาด้านความรู้พื้นฐาน ทักษะ คุณธรรม และจริยธรรม ตามความต้องการของกลุ่มผู้ประกอบการอุตสาหกรรม และครูประถมศึกษาในเขตปริมณฑล กรุงเทพมหานคร ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ ตัวอย่างประชากร ได้แก่ ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมและครูประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ใน 5 จังหวัด คือ นครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ และสมุทรสาคร ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาที่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมและครูประถมศึกษาต้องการได้แก่

ด้านความรู้พื้นฐาน คือ มีความสามารถด้านการฟัง และการพูดภาษาไทย โดยสามารถสื่อสารทำความเข้าใจกับผู้ร่วมงาน และหัวหน้างานได้อย่างถูกต้อง รู้จักภัยอันตรายที่เกิดจาก

เครื่องจักร มีความรู้เบื้องต้นด้านงานอาชีพ รู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม

ด้านทักษะ ทำงานด้วยความละเอียด ประณีต เรียบร้อยตามที่ได้รับมอบหมาย มีความสามารถในการพัฒนาการทำงานของตนเอง รับผิดชอบต่อหน้าที่ในการทำงาน มีทัศนคติที่ดีในการปฏิบัติงาน

ด้านคุณธรรมและจริยธรรม คือ มีความตรงต่อเวลา มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น มีวินัยต่อตนเอง ยึดมั่นต่อกฎระเบียบของโรงงานโดยเคร่งครัด มีความขยันในการทำงานอย่างสม่ำเสมอ รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน รู้จักให้อภัยและไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น

สุจริต เพ็ชรชอบ (2525) ได้ศึกษาคุณลักษณะของเยาวชนไทยที่พึงปรารถนา วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะของเยาวชนไทยที่พึงปรารถนา กลุ่มตัวอย่างประชากร ได้แก่ นักเรียนมัธยมศึกษา นักศึกษาวิทยาลัยครู ครู ผู้ปกครองนักเรียน และผู้นำชุมชนจากทุกภาคของประเทศ จำนวน 3,000 คน ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะของเยาวชนไทยที่พึงปรารถนา ได้แก่

1. ด้านลักษณะท่าทาง เยาวชนชายเป็นผู้ที่มีร่างกายแข็งแรง สุขภาพสมบูรณ์ มีกิริยาท่าทางกระฉับกระเฉงว่องไว เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี เยาวชนหญิง เป็นผู้ที่ตั้งกายสะอาด เรียบร้อย สุขภาพ มีกิริยามารยาทดี และมีหน้าตาอึมเข้มแจ่มใส ร่าเริงเปิดเผย

2. ด้านความคิด เยาวชนชาย เป็นผู้ที่สามารถตัดสินใจได้ดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อากรู้อากรเห็น ใคร่รู้ใคร่เรียน และสามารถแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เยาวชนหญิงเป็นผู้ที่มีความสุขุมรอบคอบ คิดอย่างมีเหตุผล คิดดี คิดชอบ มองโลกในแง่ดี อากรู้อากรเห็น ใคร่รู้ใคร่เรียน และสามารถแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ

3. ด้านลักษณะนิสัย เยาวชนชาย เป็นผู้ที่มีความหนักแน่นอดทน มีกำลังใจเข้มแข็ง มานะพยายาม ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคต่าง ๆ เยาวชนหญิง เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต เมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารี และมีความตรงต่อเวลา

4. ด้านมนุษยสัมพันธ์ เยาวชนชาย เป็นผู้ที่สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น เข้ากับผู้อื่นได้ทุกระดับ ทุกเพศทุกวัย มีน้ำใจชอบช่วยเหลือผู้อื่น มีอัธยาศัยดี ไม่เอือมหยิ่ง ถือตัว เยาวชนหญิง เป็นผู้ที่สามารถวางตนได้เหมาะสมกับกาลเทศะ สังคมและบุคคล สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น เข้ากับผู้อื่นได้ดี และมีน้ำใจชอบช่วยเหลือผู้อื่น

5. ด้านอารมณ์ เขาชวนชาย เป็นผู้ที่อารมณ์มั่นคง ไม่หวั่นไหวง่าย มีสติสัมปชัญญะ รู้จักยั้งคิด และมีอารมณ์ร่าเริง แจ่มใสเบิกบาน เขาชวนหญิง เป็นผู้ที่อารมณ์ร่าเริง แจ่มใส เบิกบาน มีสติสัมปชัญญะ รู้จักยั้งคิด เป็นผู้รู้จักอดกลั้น และเก็บความรู้สึกได้ดี

6. ด้านวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี เขาชวนชาย เป็นผู้ที่รักและหวงแหน ในวัฒนธรรมไทย สามารถใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง ให้ความร่วมมือและสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ที่อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย เขาชวนหญิง เป็นผู้ที่มีความละเอียดอ่อนและซาบซึ้งในความงามของธรรมชาติและศิลปะต่าง ๆ มีความรู้และเข้าใจในขนบธรรมเนียมประเพณีไทยต่าง ๆ อย่างแท้จริง และมีความรักและหวงแหนในวัฒนธรรมไทย

7. ด้านจริยธรรมและคุณธรรม เขาชวนชาย เป็นผู้ที่รักความยุติธรรม มีความกตัญญูรู้คุณคน กล้าหาญ และเชื่อมั่นในการทำความงามความดี เขาชวนหญิง เป็นผู้ที่มีความกตัญญู รู้คุณค่า รักความยุติธรรม และมีความเคารพผู้มีอาวุโส

สุภารัตน์ ชรินทร์ชัย (2531) ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์เนื้อหาด้านมโนทัศน์ทาง จริยธรรมในนวนิยายที่เป็นหนังสืออ่านนอกเวลา วิชาภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย วัตถุประสงค์เพื่อสำรวจ และวิเคราะห์เปรียบเทียบเนื้อหาด้านมโนทัศน์ทางจริยธรรมด้านต่าง ๆ ที่ปรากฏในนวนิยายทุกเรื่องที่เป็นหนังสืออ่านนอกเวลา วิชาภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 ผลการวิจัยพบว่า มโนทัศน์ทางจริยธรรม ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องต่าง ๆ มากที่สุดได้แก่ รู้จักวิจารณ์อย่างมีเหตุผล มีความเมตตาอารี ชยีน มีความกตัญญูต่อบุคคลที่ รักและเกิดทุนศาสนา และรู้จักตัดสินใจอย่างมีเหตุผล มโนทัศน์ ทางจริยธรรมที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องต่าง ๆ น้อยที่สุด ได้แก่ รู้จักเกิดทุนชาติ รักและเกิดทุน พระมหากษัตริย์ มีความภาคภูมิใจและรู้จักทำนุบำรุงทวีปชากรของชาติ และกระตือรือร้นในการ ปกครองระบอบประชาธิปไตย มโนทัศน์ทางจริยธรรมที่ปรากฏในนวนิยายทุกเรื่อง ได้แก่ รู้จัก วิจารณ์อย่างมีเหตุผล มีความเมตตาอารี มีความกตัญญูต่อบุคคลที่ รู้จักตัดสินใจอย่างมีเหตุผล และยึดมั่นในสัมมาชีพ